

Barbara Kušević, znan. novakinja
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Pluralizam obiteljskih struktura - novi izazov u suradnji učitelja i roditelja¹

1. Uvod

Kvalitetna suradnja učitelja² i roditelja, kao proces uzajamnog informiranja, dogovaranja i savjetovanja učitelja i roditelja s ciljem djetetove dobrobiti (Maleš, 1996), povoljno utječe na sve sudionike toga procesa – na djecu, roditelje i učitelje. Pokazalo se kako uključenost roditelja u izvanobiteljski odgoj njihove djece u predškolskome periodu može poboljšati spremnost djeteta za školu, dok kasnija uključenost u djetetovo školovanje poboljšava njegov školski uspjeh, produljuje vrijeme školovanja, smanjuje strah od škole te broj neopravdanih izostanaka s nastave. S druge strane, surađujući s učiteljem, roditelji dobivaju dodatne informacije o svome djetetu i njegovu načinu življenja izvan obitelji, dok učitelji također bolje upoznaju dijete te u radu s roditeljima dobivaju potvrdu vlastite kompetencije (Maleš, 2003). Međutim, suradnja učitelja s roditeljima danas je vrlo složeno pitanje jer su suvremeni roditelji vrlo heterogena populacija. Naime, dominantno obilježje suvremenih obitelji je upravo pluralizam obiteljskih struktura, pod kojim se podrazumijevaju različite vrste obitelji s obzirom na broj članova obitelji i odnose koji među njima postoje.

2. Pluralizam obiteljskih struktura u suvremenom društvu

Raznolikost obitelji u prošlosti se ogledala u različitim uvjetima življenja obitelji, obrazovanosti njenih članova, broju djece te razlikama u dinamici obiteljskih odnosa, dok je broj odraslih članova obitelji dugo vremena predstavljao konstantu. Naime, većina nuklearnih obitelji sastojala se od vjenčanih roditelja i njihove djece. Naravno, oduvijek su postojale jednoroditeljske obitelji, ali one nisu bile toliko česte kao danas, kao što uzrok njihova

¹ Ovaj pdf dokument donosi adaptiranu verziju stručnoga rada: Kušević, B. (2010), Pluralizam obiteljskih struktura – novi izazov u suradnji učitelja i roditelja. *Zrno: časopis za obitelj, vrtić i školu*, 21 (90-91), 49-50.

² Pojam *učitelj* u tekstu se koristi u najširem značenju te riječi te uključuje djelovanje stručnih suradnika, odgajatelja i nastavnika u osnovnoj i srednjoj školi.

nastanka uglavnom nije bio razvod roditelja. I ostale su obiteljske strukture bile vrlo slabo zastupljene.

S vremenom se ova situacija promijenila pa je glavnim obilježjem suvremenih obitelji postao svojevrsni pluralizam obiteljskih struktura. Tako su danas sve učestalije jednoroditeljske obitelji nastale razvodom braka, a kontinuirano raste i broj djece koja se rađaju izvan braka. Osim života u jednoroditeljskoj obitelji ili obitelji s nevjenčanim roditeljima, nije rijetkost da roditelji nakon razvoda ulaze u nove zajednice (bračne ili izvanbračne) s partnerima koji možda već imaju djecu, čime nastaje rekonstituirana obitelj s jednim biološkim i jednim nebiološkim roditeljem te vrlo složenim odnosima među svojim članovima. Jednako tako, mrežu pluralističnih obiteljskih struktura današnjice upotpunjava sve veći broj usvojene djece, ali i djece za koju brigu primarno snose djedovi ili bake.

Imajući na umu ovu relativno novu situaciju u suvremenim obiteljima, moguće je prihvatiti projekciju prema kojoj će u budućnosti svako drugo dijete jedan dio svoga djetinjstva provesti odvojeno od jednog ili oba biološka roditelja (Furstenberg i Cherlin, 1991; prema Nord i West, 2001). Takva situacija učitelje stavlja pred nove izazove s kojima se u suradnji s roditeljima trebaju suočiti, a koji se moraju uzeti u obzir i pri izradi, implementaciji i evaluaciji kurikulumu svake odgojno-obrazovne ustanove. Naime, od današnjih se učitelja očekuje da osim općih znanja o obitelji i obiteljskome odgoju te vještina uspostavljanja suradničkih odnosa s roditeljima imaju i kompetencije koje im omogućavaju odgovaranje na specifične zahtjeve koji se javljaju u suradnji s roditeljima iz tzv. netradicionalnih obiteljskih struktura. U nastavku teksta ti se zahtjevi razmatraju kao vremenske, ekonomske i socijalne specifičnosti suradnje s različitim obiteljskim strukturama³.

3. Specifičnosti suradnje učitelja s roditeljima iz različitih obiteljskih struktura

Od današnjeg se učitelja očekuje da uvažava faktor *vremenskog rasporeda suvremenih roditelja*. Zbog ubrzanog tempa života, taj je raspored dosta gust i nefleksibilan u svim obiteljima, ali osobito u jednoroditeljskim, u kojima jedna odrasla osoba sama obnaša sve uloge koje se u dvoroditeljskoj obitelji dijele između dvije odrasle osobe. To pred roditelja postavlja značajan izazov balansiranja s mnogo obaveza i malo slobodnog vremena pa je moguće ne samo da će razina stresa u obitelji biti povišena, već i da će određeni dio obveza i uloga koje bi obnašao drugi roditelj preuzeti upravo dijete, što se može odraziti na njegovo napredovanje u školi. Uloga je učitelja da s jedne strane ima razumijevanja za povećane

³ Podjela specifičnosti suradnje na vremenske, ekonomske i socijalne faktore preuzeta iz Kušević (2009).

zahtjeve s kojima je dijete suočeno, dok s druge strane određenu fleksibilnost treba pokazati i u odnosu s roditeljem. Stoga učitelji od roditelja ne bi trebali očekivati da točno u neko vrijeme, određeno bez konzultacija s roditeljima, prisustvuju roditeljskom sastanku, individualnom razgovoru ili predavanju za roditelje (Shores, 1998). Umjesto insistiranja na takvim kruto ugovorenim sastancima, učitelji mogu poticati uključivanje roditelja na način koji je njima najprikladniji, kao što su aktivnosti koje roditelji mogu s djecom provoditi kod kuće (Grant i Ray, 2009). Također, učitelj može iskoristiti potencijal komunikacije s roditeljima putem telefona ili elektroničke pošte kako bi osigurao da roditelj dobije sve potrebne informacije o događajima u školi (Leibforth, Clark, 2008). Pritom je ključno ne pretpostavljati kako roditeljev osobni nedolazak u školu znači i nezainteresiranost za djetetovo školovanje (Grant i Ray, 2009). Osim za jednoroditeljske obitelji, uvažavanje vremenskog rasporeda bitno je i za rekonstituirane obitelji i obitelji s bakom i djedom kao primarnim skrbnicima, ali je kao opće načelo poželjno i u suradnji s tzv. tradicionalnim, dvoroditeljskim obiteljima.

Kao sljedeći zahtjev u suradnji učitelja s roditeljima iz različitih obiteljskih struktura javlja se potreba uvažavanja *specifičnih ekonomskih uvjeta* u kojima određene obitelji žive. Pokazalo se kako primjerice jednoroditeljske obitelji u prosjeku imaju niža primanja, a svoje materijalne prilike češće ocjenjuju lošima ili jako lošima (Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003). Takva situacija od učitelja traži da budu osjetljivi pri upućivanju financijskih zahtjeva roditeljima, da pokušaju pronaći financijsku pomoć kod većih izdataka te uvijek paze da o financijskim teškoćama s roditeljima razgovaraju na način koji im jamči diskreciju (Tucker, Smith-Adcock, 2008). Naravno, u osjetljivoj financijskoj situaciji danas se nalaze brojne obitelji pa se zahtjev za uvažavanjem ekonomskih uvjeta u kojima obitelji žive također može prihvatiti kao opće načelo u suradnji s roditeljima.

Naposljetku, na suradnju učitelja s roditeljima mogu utjecati i *socijalni faktori*, odnosno stavovi prema različitim obiteljskim strukturama. Iako primjerice samohrano roditeljstvo danas više nije rijetka pojava, stavovi društva prema samohranim roditeljima ipak nisu isključivo pozitivni, pri čemu je način na koji ih okolina doživljava još uvijek povezan s uzrokom jednoroditeljske obiteljske strukture. Tako društvo najpovoljnije stavove ima prema udovicama i udovcima, vjerojatno zato što ih se ne percipira odgovornima za svoju situaciju, dok se najnepovoljniji stavovi izražavaju prema majkama izvanbračne djece. U procijepu između toga nalaze se razvedeni samohrani roditelji, koji stavove okoline prema sebi često percipiraju kao negativne ili vrlo negativne (Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003). Kako stavovi općenito značajno određuju način na koji će se nekome pristupiti i kako će ga se

doživljavati, i negativni stavovi učitelja prema jednoroditeljskim obiteljima, ali i bilo kojoj drugoj obiteljskoj strukturi, mogu predstavljati značajan problem u ostvarivanju suradničkog odnosa. Stoga je obveza svakog učitelja ne samo osvještavanje vlastitih eventualno postojećih predrasuda prema različitim obiteljskim strukturama te nastojanje da se predrasude prevladaju, već i eliminiranje utjecaja tih predrasuda na svakodnevnu odgojno-obrazovnu praksu.

4. Zaključak

Moguće je prihvatiti kako u suvremenome društvu više nema jasnoga slaganja oko toga kako izgleda prosječna obitelj. Obiteljske su strukture postale toliko pluralistične da je jedina konstanta koja obitelji diljem svijeta danas povezuje postojanje barem jednog djeteta i barem jedne odrasle osobe koja obnaša roditeljsku funkciju. U toj novonastaloj situaciji učitelj treba imati znanja i vještine koje će mu osigurati razumijevanje različitih potreba roditelja i djece koje iz određene obiteljske strukture proizlaze. Međutim, nije realno očekivati kako će svi učitelji potrebna nova znanja i vještine steći sami. To otvara potrebu revidiranja kurikuluma izobrazbe budućih učitelja u smjeru pružanja relevantnih znanja iz obiteljske pedagogije i vještina surađivanja s roditeljima. Jednako tako, za ovu je problematiku potrebno osigurati i dodatno usavršavanje učitelja koji su već zaposleni u školama, ali su se školovali u sustavu u kojem je pojam *obitelji* bio sinonim za zajednicu djeteta, biološke majke i oca. Njihova iskustva iz prakse potrebno je pažljivo oslušivati jer mogu dati potpuniju sliku teškoća i izazova s kojima se učitelji doista susreću. Naposljetku, promjenama u obiteljima i u suradnji s roditeljima treba posvetiti pozornost i prilikom izrade kurikuluma škole, koji bi osobito trebao uvažavati posebnosti lokalne zajednice u kojoj se odgojno-obrazovni proces odvija i potreba obitelji koje u toj zajednici postoje. Tek je uz takav sustavan pristup moguće očekivati da će suvremena škola doista postati mjesto u kojem se pluralizam obiteljskih struktura pozdravlja kao prilog bogatstvu i različitosti našega društva.

Literatura:

- Grant, K. B., Ray, J. A. (2009), *Home, School, and Community Collaboration –Culturally Responsive Family Involvement*. Los Angeles: Sage.
- Kušević, B. (2009), Teškoće u suradnji jednoroditeljskih obitelji i dječjeg vrtića. U: Babić, N.; Redžep Borak, Z. (ur.), *Dječji vrtić - mjesto učenja djece i odraslih. Zbornik radova*. Osijek: Centar za predškolski odgoj Osijek, 353-359.
- Leibforth, T. N., Clark, M. A. (2008), Getting Acquainted with Students' Families. U: Amatea, E. S. (ur.), *Building culturally responsive family-school relationships*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson, 201-251.
- Maleš, D. (1996), Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole. *Društvena istraživanja*, 5:1 (21), 75-89.
- Maleš, D. (2003), Afirmacija roditeljstva. U: Puljiz, V., Bouillet, D. (ur.), *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 275-302.
- Nord, C. W., West, J. (2001), *Fathers' and Mothers' Involvement in Their Children's Schools by Family Type and Resident Status. National Household Education Survey. Statistical Analysis Report*. ED Pubs, PO Box 1398, Jessup, MD 20794-1398.
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003), *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Shores, E. F. (1998), A Call to Action: Family Involvement as a Critical Component of Teacher Education Programs. South Eastern Regional Vision for Education.
- Tucker, C., Smith-Adcock, S. (2008), Creating a Support Network for Family in Crisis. U: Amatea, E. S. (ur.), *Building culturally responsive family-school relationships*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson, 337-363.